

Nr 263.

Av herr **Nilsson, Nils August**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1929/1930 till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer m. m.*

I propositionen nr 161 angående anslag till kommerskollegium samt de under kollegium lydande myndigheter och kårer har Kungl. Maj:t bland annat upptagit till behandling frågan om bergsstatens omorganisation och därvid föreslagit riksdagen, att antalet ordinarie befattningshavare måtte bestämmas till 5 bergmästare, 4 gruvingenjörer och 5 kontorsbiträden.

Det är den gamla tvistefrågan om bergmästaredistriktens antal, som nu ånyo ställes under riksdagens prövning.

Distriktens antal är för närvarande sex.

Kommerskollegiikommittén och *departementalkommitté* föreslog i sitt betänkande den 5 juli 1913, att distriktens antal måtte minskas från sex till fyra. Detta förslag biträdades av kommerskollegium, liksom även av flertalet bergmästare. Och kommerskollegium stod fast vid sin angivna mening, även sedan föreningen »Bergshanteringens vänner» uttalat betänkligheter däremot.

1919 års riksdag biföll emellertid Kungl. Maj:ts förslag att bibehålla rikets indelning i sex bergmästaredistrikt.

Frågan upptogs sedan av *1902 års lönerogleringskommitté*, som i sitt betänkande den 19 september 1922 med förslag till löneroglering för bergsstatens personal gick på en anordning med fyra distrikt. Och ej heller nu ville kommerskollegium motsätta sig detta förslag.

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet vid 1923 års riksdag, som upptog kommitténs förslag, ledde emellertid icke till åsyftat resultat.

Förslaget om minskning av bergmästaredistriktens antal från sex till fyra återupptogs av *1923 års besparingskommitté* i dess betänkande den 4 februari 1925 och tillstyrktes av kommerskollegium i avgivet utlåtande.

Men även 1925 års riksdag fann anledning att avslå den proposition, som framlagts i överensstämmelse med besparingskommitténs förslag.

Nu hava *1926 års besparingskommitté* i sitt betänkande den 19 oktober 1928 likaledes förordat indelningen på fyra distrikt och i anslutning därtill uppbyggt sitt förslag till omorganisation och löneroglering för bergsstaten.

Denna sista beredning har givetvis i första hand tagit sikte på de besparingar, som visat sig möjliga att genomföra. Sakkunnigas förslag om

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 3 saml. 70 häft. (Nr 263—266.)

fyra bergmästare (placerade i Luleå, Falun, Filipstad och Hälsingborg) samt tre ordinarie gruvingenjörer (placerade i Luleå, Falun och Kopparberg) och två e. o. gruvingenjörer (placerade i Falun och Filipstad) skulle medföra en årlig besparing av 17,088 kronor. Men denna hänsyn till en omedelbar ekonomisk besparing får naturligtvis inte vara den avgörande, hur beaktansvärd den än må förefalla. Viktigare är det att åstadkomma en lämplig och god organisation, väl ägnad att tjäna näringens intressen och statens syften. Och givetvis har ej heller denna synpunkt varit främmande för de män, som haft sig den senaste utredningen anförtrodd. Besparingssakkunniga ha tagit fasta på det ökade behovet av inspektion och kontroll särskilt inom stenindustrin. Det snabbt växande antalet olycksfall inom denna del av bergsstatstjänstemännens verksamhetsområde visar uppenbart, att skyddet mot yrkesfarorna i våra stenbrott måste bättre tillgodoses. De sakkunniga ha trott sig bäst främja detta syfte genom att teckna en organisation, som smidigare än den gamla lämpar sig för de olika behoven, de nu förhandenvarande såväl som nya och växande, och som kan, i den mån omständigheterna så påkalla, utökas med nya arbetskrafter, utan att den gamla kostnadsramen överskrides. Den ledande tanken i sakkunnigas förslag har därför, vad den tekniskt bildade personalen beträffar, varit den att minska antalet bergmästare och öka antalet gruvingenjörer. Senare tidens utveckling inom bergshanteringen och samfärdseln torde giva rätt så klart vid handen, att det gång på gång framställda kravet på en minskning av antalet bergmästaredistrikt från sex till fyra har fullt fog för sig. Med den besparing, som vinnes genom denna reduktion, blir det en ekonomiskt lätt överkomlig sak att anställa det antal billigare och dock kompetenta gruvingenjörer, som kan behövas för att fullgöra den vidgade och skärpta inspektion som påkallas. Yrkesinspektionen inom den allmänna industrin utövas av tjänstemän i högst den 28:e lönegraden och lägst den 16:e, och i den senare finns det dubbelt så många tjänstemän som i den förra. Det kan då icke vara rimligt, att man för yrkesfareinspektionen inom bergshanteringen, och än mindre för den relativt enkla yrkesfareinspektionen i stenbrotten, skulle företrädesvis anlita en så dyrbar arbetskraft som bergmästarna, då annan billigare och dock fullgod arbetskraft står till buds.

I den föreliggande propositionen har emellertid Kungl. Maj:t frångått den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intagit i propositionerna vid 1923 och 1925 års riksdagar, och i stället föreslagit en indelning i fem distrikt. En sådan indelning vore näppeligen lycklig. Den splittrar gränserna för de gamla bergslagsdistrikten, splittrar expeditionerna och arkiven och vållar extra kostnader för kartor och andra arkivalier. Det nya i 1926 års besparingssakkunnigas förslag, och det särskilt förmånliga, var just detta, att dess indelning av landet i fyra distrikt icke rev sönder något av det, som av ålder hörde samman, utan lade ihop Stockholms och Falu distrikten till *ett* distrikt och likaledes Filipstads och Nora distrikten till

ett distrikt. Genom denna naturliga hopläggning förbliva de för denna förvaltning så viktiga arkiven ograverade. Alla de fyra distrikten få en geografiskt god figuration. Och för de hopslagna distrikten ställa sig kommunikationerna lämpliga och bekväma.

För att slutligen visa, huru som min lekmanuuppfattning i denna fråga icke saknar stöd av auktoritativ sakkunskap, tillåter jag mig att här återgiva vad *bergmästaren i västra distriktet* i infortrat yttrande till kommerskollegium över 1926 års besparingssakkunnigas betänkande skrivit angående bergsstatens organisation.

Efter ett par sidors historik utlåter sig denne bergmästare sålunda:

»Av ovanstående framställning torde framgå, att en omorganisation av bergsstaten icke längre bör uppskjutas. Å ena sidan föreligga uppenbara brister i den nuvarande organisationen, som kräva en ändring, å den andra sidan statens sparsamhetskrav. Därtill kommer, att lönefrågan genom riksdagens tidigare fattade beslut hopkopplats med organisationsfrågan. Ett uppskov med lösningen av denna fråga skulle ytterligare på obestämd tid förhåla en lönereglering med därtill hörande förmåner, såsom semester m. m., varav bergsstatens befattningshavare äro i trän-gande behov. Det är därför nödigt att genom en förutsättningslös ompröv-ning komma till ett positivt resultat, som tillfredsställer både effektivitets- och sparsamhetskraven, även om därigenom överkorsas äldre före-ställningar och önskemål.

De besparingssakkunniga hava från sin utgångspunkt, största möjliga be-sparing för statsverket, kommit till en indelning av riket i 4 bergmästare-distrikt. Som olägenheter av stora distrikt har man i främsta rummet framhållit bristande översikt över förvaltningsområdet, sämre kontakt med näringsutövarna samt längre och dyrare resor. Förhållandena nu för tiden torde emellertid hava medfört en ändring i berörda avseenden. Bergshanteringen har följt utvecklingens gång. Naringen, som förr var splittrad på en mångfald platser och företagare, har koncentrerats till stora företag, fördelade på jämförelsevis få platser mot förr. De gamla bergslagerna i Värmlands och Örebro län erbjuda synnerligen slående exempel på denna bergshanteringens koncentrationsprocess, exempel som dock torde vara alltför välkända för att jag här med siffror skulle be-höva lämna bevis. Därtill kommer kommunikationsväsendets enorma utveckling, varigenom man hastigt och billigt förflyttar sig långa sträckor, snabbare postförbindelser, telefon och telegraf hava ytterligare bringat människorna i närmare beröring med varandra, så att med rätta säges, att det numera knappast existerar några avstånd.

Som resultat av det sagda torde framgå, att stora distrikt i och för sig icke numera behöva innebära en försämring av organisationen. Hu-vudsaken är, att distrikten utrustas med tillräckliga arbetskrafter.

I detta avseende innebär de sakkunnigas förslag ett avgjort företräde gent emot föregående 4-distriktsförslag, i det att i vardera av de före-

slagna nya västra och östra distrikten skulle placeras en e. o. gruvingenjör. Härigenom torde de bägge mest belastade distrikten tillföras nödig arbetskraft.

Nuvarande västra distriktet omfattar 638 nu bearbetade arbetsplatser, varav 6 gruvor, respektive gruvfält, och 632 mineral-, respektive stenbrott. Med arbetsplats menas vid stenbrotten individuella storbrott eller till samma fastighet hörande grupp av småbrott. Skulle varje småbrott räknas som ett arbetsställe, komme man upp till ett antal av åtskilliga tusen.

Inspektionen över dessa arbetsplatser enligt principen varje gruva två gånger, varje stenbrott en gång om året uppskattas för gruvorna till 15 dagar, för stenbrotten, lågt räknat, till 150 dagar, summa 165 dagar, inklusive söndagar och resedagar.

Enligt meddelande från t. f. bergmästaren i mellersta distriktet omfattar detta 20 gruvfält, där arbete nu bedrivs, samt 12 stycken utbyggda gruvfält, där arbetet nu vilar, men kan väntas bli återupptaget, då järnhanteringen återhämtat sig. Gruvinspektionen inom Örebro län skulle således fordra lägst 40 dagar, högst 64 dagar, eller i runt tal 70 dagar, inklusive resedagar. I Örebro län finnas 39 och i Skaraborgs län 82 stenbrott, eller tillsammans 121 stycken. Som här räknas individuella stenbrott, vilka ligga gruppvis i varandras närhet, blir inspektionen ej tidsödande. Inklusive resedagar beräknas härför 20 dagar.

Enligt denna utredning skulle inspektionerna inom det av de besparings-sakkunniga föreslagna västra distriktet kräva för gruvorna 85 dagar och för stenbrotten 170 dagar, tillsammans 255 dagar. Räknas härtill extra resor och undersökningar vid allvarigare olycksfall och olyckstillbud, kan man taga för ganska säkert, att inspektionerna skulle kräva 9 månader om året.

Enär antalet registerförda stenindustriella arbetsplatser inom nuvarande västra distriktet är större än som ovan nämnts, nämligen 34 mineralbrott och 812 stenbrott, är en ytterligare ökning av inspektionen ingalunda osannolik.

Då tätare inspektioner medföra ökade expeditionsgöromål, torde det vara uppenbart, att distriktet skulle behöva en av de föreslagna e. o. gruvingenjörerna.

Systemet med e. o. gruvingenjörer anser jag vara välbetänkt, icke endast med hänsyn till den stora arbetsbörda, som skulle tillfalla de västra och östra distrikten och vartill en bergmästare och en gruvingenjör icke skulle förslå, utan även med hänsyn till semestrar och andra tillfälliga ledigheter, ävensom tillfällig hjälp inom de andra distrikten. Systemet skulle med andra ord göra organisationen mer smidig och anpassningsbar för olika situationer.

Slutligen torde såsom en annan stor fördel böra framhållas, att de extra gruvingenjörerna skulle tillföra bergsstaten inom de bägge bergs-

lagsdistrikten en ökad fond av erfarenhet och sakkunskap, varigenom vederbörande bergmästareämbeten med ökad auktoritet kunde göra sig gällande utåt.

Beträffande den kvinnliga arbetskraften å bergsstaten är förslaget däremot mindre tillfredsställande. Otvivelaktigt komma skrivbiträdenas i de stora bergslagsdistrikten arbetsbördan att bli mycket stor och vissa tider av året större än som kan medhinnas av dessa befattningshavare. Detta torde emellertid icke behöva tillmätas större betydelse för distriktsindelningen, enär vid förefallande behov extra skrivhjälp lätt kan anskaffas. För sådant ändamål får jag föreslå, att i staten upptages ett belopp å 2,000 kronor för tillfällig skrivhjälp, vilket anslag även torde få användas till vikariatsersättning åt skrivbiträdena under deras semester. Man bör nämligen icke bortse ifrån, att vikariatsfrågan i vad den angår de ensamma skrivbiträdena å bergmästareexpeditionerna icke kan ordnas på samma sätt som i kommerskollegium genom ömsesidiga vikariat.

En viss olägenhet med den föreslagna distriktsindelningen ligger onekligen i bristande jämvikt mellan de olika distrikten. En hel del förslag hava allt sedan 1913 framförts utan att ett enda tillfredsställt kravet på inbördes jämvikt. En jämn fördelning av arbetsbördan skulle leda till en ur andra synpunkter otillfredsställande distriktsindelning och endast kunna åstadkommas genom en radikal sönderbrytning av den nuvarande.

Gent emot de sakkunnigas distriktsindelningsförslag har jag beträffande det västra distriktet så mycket mindre att erinra, som det nära ansluter sig till det av mig framförda förslaget om Örebro läns överföring till västra distriktet. Att därjämte överföra Skaraborgs län innebär genom tillkomsten av en e. o. gruvingenjör snarare en förbättring än motsatsen.

En annan tänkbar indelning uti 5 distrikt, som i viss mån överensstämmer med mitt förslag om delning av mellersta distriktet och som går ut på ett överförande till västra distriktet av Skaraborgs län i stället för Örebro län, skulle på grund av stenindustriens i Skaraborgs län relativt ringa betydelse beträffande handläggningen av till densamma hörande ärenden, å ena sidan, samt den ringa förekomsten av gruvor under bearbetning i Värmlands län, å den andra, vara otillfredsställande. En dylik indelning skulle ur belastningssynpunkt vara så gott som ekvivalent med anställning av en gruvingenjör inom nuvarande västra distriktet, vilket emellertid med hänsyn till arbetskrafternas effektiva utnyttjande vore att gå för långt.

Gent emot ett vid ett föregående tillfälle framfört förslag att överföra Kopparbergs län till västra distriktet skulle jag vilja framhålla, att därvid mellersta distriktet skulle komma att med ett hörn skjuta in i det västra. Vid resa från Filipstad till Grängesberg och gruvfälten i Ludvika-trakten måste man passera gruvområdena tillhörande ett annat distrikt. Helt annorlunda förhåller det sig med gränserna mellan Värmlands och Örebro län. Geografiskt, kulturellt och bergshistoriskt hänga bergslagerna i Värmlands och norra delen av Örebro län ihop och bilda en i stort sett

likartad bergslagsbygd, vilken lämpligen odelad bör föras till ett distrikt. En sammanslutning av nuvarande västra och mellersta distrikten skulle giva ett distrikt med mycket tilltalande geografisk form och utsträckning.

Med det föreslagna östra distriktet bleve det icke lika väl beställt, men för en sammanslagning av nuvarande Gävle-Dala och östra distrikten tala de nära och goda förbindelserna mellan Norbergsfältet och Ludvikaområdet.

De sakkunniga säga, att tvekan synes kunna råda, huruvida bergmästarens i västra distriktet förläggningssort bör bliva Nora eller Filipstad. Jag anser, att ingen tvekan därvidlag bör kunna råda. Genom sitt läge inom distriktet och genom de större och bättre lokaler, som för bergmästaren står till förfogande såväl beträffande bostad som expeditjonsrum, bör ovillkorligen Filipstad givas försteget. Därtill kommer, att bergmästarebostället i Filipstad förfogar över en utmärkt arkivbyggnad, vilket Knutsberg saknar, och att i händelse av behov även gruvfondkassornas stora och föga utnyttjade arkivbyggnad torde kunna få disponeras av bergmästareämbetet.

Mot sammanslutningen av nuvarande västra och mellersta distrikten talar givetvis förlusten för bergsstaten av ett boställe, vilket, då boställena i Filipstad och Kopparberg böra bibehållas, bleve Knutsberg. De sakkunniga anse, att detta är en omständighet, som icke rimligen kan få utgöra hinder för den föreslagna anordningen, om denna eljest befinnes välgrundad. Till denna syn på saken kan jag så mycket hellre ansluta mig som enligt mitt förmenande Knutsberg på grund av sitt isolerade läge på landsbygden och bostadens föga tilltalande gestaltning näppeligen i längden torde utgöra någon lockelse för moderna människor med normala anspråk på bekvämlighet och trevnad. Boställets förnämsta förmån är avkastningen av jorden, men jordbruksskötsel och ämbetsutövning höra föga tillsamman, varför jordens utarrendering blir den naturliga utvägen. Under sådant förhållande skulle man kunna tänka sig en anordning, som ginge ut på boställets utarrendering eller försäljning, och att avkastningen i ena eller andra fallet komme den e. o. gruvingenjören inom distriktet till godo eller eventuellt fördelades på de bergmästare, som ej åtnjuta boställe. För en försäljning talar, att sådan tillgripits med en del av den till Stora gården i Kopparberg hörande jorden och att gruvingenjören får åtnjuta avkastningen av köpebeloppet.

Förutsättningen är likvisst, att överenskommelse kan träffas med vederbörande sakägare, vilket i betraktande av dessas beskaffenhet och omständigheterna i övrigt synes ganska sannolikt.

På grund av vad jag ovan anfört och då efter vad jag kan förstå varken i norra distriktet eller i det södra någon ändring uti nuvarande förhållanden är av behovet påkallad, får jag tillstyrka bifall till de sakkunnigas förslag rörande bergsstatens omorganisation.»

I fråga om anslagsberäkningen torde besparingssakkunnigas å sid. 109 och 110 i propositionen återgivna förslag kunna följas. Förslagsanslaget till bergsstaten skulle visserligen enligt detta förslag för nästkommande budgetår sluta på ett belopp, som med 1,700 kronor överstiger det av Kungl. Maj:t beräknade, men redan under budgetåret 1930/1931, då den till uppförande å övergångsstat föreslagna bergmästaren avgår från tjänsten, torde anslaget med den av mig ifrågasatta organisationen kunna nedbringas under det enligt Kungl. Maj:ts förslag erforderliga beloppet.

Vad angår övergången till den av mig här förordade organisationen, synes det mig lämpligast, att Kungl. Maj:t erhåller riksdagens bemyndigande att utfärda de föreskrifter, som i sådant hänseende kunna finnas erforderliga. I anledning av besparingssakkunnigas förslag har av kommerskollegium anmärkts, att under övergångstiden behov föreläge av ett femte kontorsbiträde med icke-ordinarie anställning. I ett dylikt bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter för organisationens genomförande torde även få inläggas rätt för Kungl. Maj:t att av förslagsanslaget till bergsstaten, vilket enligt besparingssakkunnigas förslag skulle innesluta en post till avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., ställa medel till förfogande för avlöande av en extra befattningshavare i biträdesgrad under övergångstiden.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag,

att riksdagen måtte — med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts i proposition nr 161, punkten 3, bergsstaten, framlagda förslag —

dels bestämma antalet ordinarie befattningar vid bergsstaten på följande sätt:

Befattning	Lönegrad
4 bergmästare	B 29
3 gruvingenjörer	B 22
4 kontorsbiträden	B 4;

dels godkänna följande stater för bergsstaten, att tillämpas från och med den 1 juli 1929:

A. Ordinarie avlöningsstat.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsanslag</i>	kronor 73,200
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., <i>förslagsanslag</i> ...	» 13,600
Expenser m. m.	» 7,500
	<hr/>
	kronor 94,300.

B. Övergångsstat.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Summa
	kronor	kronor	kronor
1 bergmästare	5,000	2,500	7,500
1 gruvingenjör	3,600	1,800	5,400

Summa kronor 12,900.

Anm. Lönen till bergmästaren kan efter 5 år höjas med 600 kronor. För gruvingenjören kan lönen efter 5 år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor. Ortstillägg utgår till gruvingenjören vid förläggning i Stockholm med 400 kronor och vid förläggning i Luleå med 200 kronor. I de fall rätt att uppbära sportler tillkommer en tjänsteman, må sådana icke åtnjutas till högre belopp än 1,000 kronor årligen.

dels under riksstatens tionde huvudtitel, med utslutande av det under avdelning B 3, Bergsstaten, uppförda ordinarie anslaget till bergsstaten, under samma avdelning uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag av 101,200 kronor;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter rörande övergången till den ordinarie avlöningsstaten, som kunna finnas påkallade.

Stockholm den 16 mars 1929.

N. Aug. Nilsson,
Kabbarp.